یشیوا؛ اندیشکده و مؤسسه‌ای برای آموزش مذهبی به جامعه یهودیان

جمع بنیادگرایان صهیونیست اینجا جمع است

محمد وحیدی

طبق چیزی که در وبگاه یشیوای مرکزی اورشلیم نوشته شده، یشیوا یا ماتیبت (در زبان آرامی) مؤسسه‌ای برای مطالعه تورات در تمام جنبه‌های آن و پرورش روح انسان بر اساس ارزش‌های سنت یهود است که از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. این مؤسسه، نهاد آموزش عالی یهودی است که در ادامه چهارچوب آموزش ابتدایی قرار دارد. یشیوا نسل اندر نسل به عنوان نهاد مرکزی یهودیت توراتی خدمت می‌کند. جایی که سنت شفاهی تورات و سخنان حکیمان، از نسلی به نسل دیگر منتقل شده و برای خودآموزی و حفظ کردن قوانین مکانی مناسب است. جایی که قوانین مربوط به سنت یهود و سؤالاتی در طول سال‌ها که از تورات و تلمود به وجود آمده‌اند وضع و مطرح شده‌اند و به شبهات پاسخ می‌دهند.

یشیوا چیست و از کجا آمده؟

رؤسای یشیوای مرکزی، برای دوره‌های طولانی در طول تاریخ قوم یهود، رهبران کل قوم یهود بودند. بسیاری از بزرگترین خاخام‌ها، شاگردان بیرون آمده از یشیوا بودند و بسیاری از آن‌ها خود در مکان‌هایی که به عنوان خاخام خدمت می‌کردند، یشیوا را نیز اداره می‌کردند. یشیوا در اصل به معنی نشستن یا جلسه نیز است. نشستن، جلسه گذاشتن و فکر کردن. همچنین گاهی به عنوان یک روش ایدئال زندگی، که بیانگر تقدیس زندگی معنوی و تعامل با اصول اساسی است نیز بیان شده. جایی که مطالعات و مباحث هالاخایی (قوانین و احکام روزمره) انجام می‌شود. شکل یشیوا، نقش معلمان آن، برنامه درسی و روش‌های مطالعه، بسته به مکان و زمان متفاوت بود. اما یک مضمون مشترک در همه مکان‌ها و زمان‌ها وجود داشت: آرزوی پرداختن به تورات و احکام آن در عین جدا شدن از دنیای اطراف و فراهم کردن فرصتی برابر برای هر پسر یهودی تا مسیر آموزشی ارائه شده توسط آن‌ها را دنبال کند و در میان نخبگان خاخامی پیشرفت کند.

در طول نسل‌ها، اصطلاح یشیوا برای توصیف هر جایی که یهودیان در آن می‌نشستند و مرتباً به مطالعه تورات مشغول بودند، استفاده می‌شد. از قرن نوزدهم با تأسیس یشیوای وولوژین، معروف به «مادر یشیواها»، مدل یشیوای مدرن تأسیس شد که بعدها دستخوش تغییراتی شد، مانند تقسیم کلاس‌ها به طبقات بر اساس گروه‌های سنی یا سطح دانش. اصطلاح یشیوا به عنوان اسم، اولین بار فقط در کلمات حکیمان ذکر شده است. تلمود بابلی، یشیوا را به عنوان مفهومی انتزاعی از مکانی دائمی برای مطالعه تورات توصیف می‌کند که از سپیده دم تاریخ همراه آن‌ها بوده است و مطالعه در یشیوا را به اجداد این قوم یعنی ابراهیم، اسحاق و یعقوب نسبت داده‌اند. بارها در عهدعتیق به خصوص در تلمود بابلی، رساله یوما ذکر شده که ابرهیم پیر بود و در یشیوا می‌نشست و ذکر می‌گفت و تفکر می‌کرد. یعقوب، یهودا را به خاطر تأسیس یشیوا به مصر فرستاد. پدر ما اسحاق در یشیوا می‌نشست و آنقدر فکر می‌کرد و بحث می‌کرد که محاسنش سفید شد یا به بنی اسرائیل گفته شده آن چیزی که آن‌ها را در مصر نجات داد، قبل از آمدن موسی، همان یشیوا و نگه داشتن سنت، از نسلی به نسلی دیگر بود.

یشیوا در طول تاریخ

در میان یهودیان آمورایی بابلی، استفاده از اصطلاح یشیوا و معادل آرامی آن «متیواتا» گسترش یافت تا به چهارچوبی برای مطالعه تورات اشاره کند. برای مثال، در تلمود بابلی روایت شده است که ربی یهودا، رئیس یهودیان دستور داد: «آن‌ها پس از سی روز یشیوا برگزار کنند...». تاریخ‌های مختلفی برای تأسیس اولین یشیواهای مدرن به شکل امروزی گفته شده. بسیاری آن را به بابل و بسیاری آن را به اورشلیم، بعد از مهاجرت از بابل نسبت داده‌اند. اما آنچه در تاریخ آمده این است که این مکان‌ها بیشتر خانه‌های مطالعه، دادگاه‌های حقوقی بین اقوام بنی اسرائیل و خانه‌های آموزش عمل می‌کردند. در قرون وسطی، تغییرات گسترده‌ای در دنیای تورات یهودی رخ داد. افول مراکز شرقی و ظهور خانقاه‌ها و مراز تورات اشکنازی، همراه با مشکلات و آزار و اذیت‌هایی که در سرزمین‌های اشکنازی وجود داشت به این معنی بود که مراکز تورات دیگر چندان پایدار نبودند. در طول این قرن‌ها، همانطور که از توصیفات نویسندگان بعدی مشهود است، مطالعه تورات در نوجوانی منطقه‌ای و غیررسمی بود. رسم بر این بود که هر پسری، پس از رسیدن به سن تکلیف، در کنیسه شهر جایی برای خود می‌گذاشت و به مطالعه می‌پرداخت؛ به تنهایی، با گروهی از دوستان، یا با کمک پدرش - اگر دانشمند بود - یا با کمک خاخام محلی، اگر وجود داشت. جوامع ثروتمند و محترم، یشیواهای خود را داشتند که ظاهراً برای پسران بزرگتر در نظر گرفته شده بود. این یشیواها معمولاً تابع خاخام محلی بودند که شرایط پذیرش کاهنی او گاهی اوقات شامل این الزام بود که جامعه یک یشیوا ایجاد و حفظ کند. تمام یشیواهایی که تا آغاز قرن نوزدهم وجود داشتند، با مدل یشیوای پذیرفته شده امروزی متفاوت بودند. این مدل با تأسیس اولین و مهم‌ترین یشیوا، یشیوای وولژین، ایجاد شد. پس از از یشیوا وولوژین، بسیاری از یشیواها با سبکی مشابه تأسیس شدند و سرانجام این شکل امروزی، با اصلاحاتی جزئی، در اکثر یشیواها، از جمله یشیواهای حسیدی و سِدِر پذیرفته شد. در اواسط قرن نوزدهم، جنبش موسار که توسط خاخام اسرائیل اهل سلانت تأسیس شده بود، شروع به گسترش کرد و توسط اکثر یشیواهای لیتوانیایی پذیرفته شد و روش آن، شیوه رفتار یشیواهای امروزی را شکل داد.

یشیوا در رژیم اسرائیل

از سال ۲۰۰۸، بیش از ۱۵۰۰ مؤسسه مطالعات کلاسیک تورات وجود دارد. البته بدون احتساب میدراش‌های جدید باته و میدراش برای زنان (میدراش، به معنی تفسیر کتاب مقدس است نام دیگری که در یشیوا به مدارس مذهبی داده‌اند) ۹۴۵۰۰ دانشجو در مؤسسات بزرگسالان و ۲۳۰۰۰ دانشجو در یشیواهای کوچک تحصیل می‌کنند.

بزرگترین یشیوا در اسرائیل یشیوای میر در اورشلیم است، که حدود ۹۰۰۰ دانشجو دارد (تا سال ۲۰۲۲). از دیگر یشیواهای قابل توجه و بانفوذ در جامعه یهودیان، بعد اورشلیم، یشیواهای لیتوانیایی هستند که آن‌ها را با یشیواهای بابل مقایسه می‌کنند. دولت اسرائیل به تحصیل در یشیواها و میدراش‌ها یارانه می‌دهد. در سال ۲۰۱۷، دولت ماهانه ۴۷۷ شکل جدید به دانشجوی یشیواهای عالی و ۸۵۷ شکل جدید به دانشجوی میدراش پرداخت کرد.

انواع جلسات (یشیوا)

یشیوای کوچک یا یشیوای جوانان:

یشیوایی برای دانش‌آموزان راهنمایی و دبیرستان (معمولاً ۱۴ تا ۱۷ سال) که فقط علوم دینی می‌خوانند. در صهیونیسم مذهبی، نوع خاصی از یشیوای کوچک وجود دارد که به عنوان یشیوای کوچک ملی شناخته می‌شود. در یهودیت سفاردی در اروپا و ایالات متحده، مرسوم است که یشیوای کوچک و یشیوای جوانان به ۲ مؤسسه تقسیم شوند، یکی برای سنین ۱۴ تا ۱۷ سال و دیگری برای سنین ۱۷ تا ۲۰ سال و بعداً آن‌ها به یک یشیوای بزرگ، معمولاً در اسرائیل می‌روند.

یشیوای دبیرستان:

یشیوایی برای سن دبیرستان که مطالعات دینی و دروس مربوط به ورود به دانشگاه را با هم ترکیب می‌کند. این نهاد در میان جامعه مذهبی ملی بسیار رایج است، اما در میان حریدی‌های مدرن نیز وجود دارد.

یشیوا گدولا یا یشیوا گاوات:

یشیوایی است که برای گروه‌های سنی بالاتر در نظر گرفته شده است. در جامعه هاردی در کشور اسرائیل، دانش‌آموزان از سن ۱۶ یا ۱۷ سالگی شروع به تحصیل می‌کنند و اصطلاح رایج آن «یشیوا گدولا» است. در جامعه ملی مذهبی، دانش‌آموزان عموماً از سن ۱۸ سالگی شروع به تحصیل می‌کنند و اصطلاح رایج آن «یشیوا گاوات» است. در این یشیوا، دانش‌آموزان فقط تورات را مطالعه می‌کنند.

یشیوا برای توبه‌کنندگان:

یشیوای بدون محدودیت سنی که توسط توبه‌کنندگان استفاده می‌شود. کسانی که روز خود را به مطالعه تورات اختصاص می‌دهند. یکی از قدیمی‌ترین یشیواها به این سبک، یشیوای اساماخ است.

یشیوای سدر:

یک یشیوای مذهبی صهیونیستی برای دانش‌آموزان پس از سن دبیرستان که مطالعات مذهبی را با خدمت سربازی کوتاه‌شده در یک چهارچوب مذهبی ترکیب می‌کند.

یشیوا شیلوف:

یشیوایی که خدمت سربازی کامل (۳ سال) را با دو سال مطالعات مذهبی ترکیب می‌کند.

یشیوای آمادگی پیش از خدمت سربازی:

این‌ها مکان‌هایی هستند که در طول سال قبل از خدمت سربازی، مطالعات یهودی و سایر مطالعات آمادگی برای خدمت سربازی در آن‌ها انجام می‌شود.

در اواخر قرن بیستم، مؤسسات موازی که به زنان آموزش ارائه می‌دادند، تأسیس شدند:

یشیوا برای دختران:

سمینارهایی برای تحصیلات دبیرستان و سمینارهایی پس از دبیرستان برای کمک به یافتن شریک زندگی در حین آماده شدن برای زندگی خانوادگی و ازدواج وجود دارد.

اولپانا:

معادل یشیوا دبیرستان که برای دختران در نظر گرفته شده است.

یشیواهای برابری طلب:

در طول دهه آخر قرن بیستم و دهه اول قرن بیست و یکم، یشیواهای برابری‌طلب شروع به ظهور کردند که در آن‌ها برنامه درسی و دستورکار بر اساس دستورکار پذیرفته شده در یشیواهای سدر و شیلوف است، اما در آن‌ها مردان و زنان با هم تحصیل می‌کنند. در سال ۱۹۹۵، یشیوا محافظه‌کار در اورشلیم تأسیس شد و در تابستان ۲۰۰۷، یشیوا هادار در نیویورک تأسیس شد.

رشته‌های تحصیلی اندیشه اسرائیلی

بیشتر مطالعات بر مطالعه تلمود و تفاسیر آن متمرکز است. برخی بیشتر بر مطالعه مفسران متأخرتر به نام آهارونیم و برخی بر مطالعه مفسران متقدم‌تر به نام ریشونیم تمرکز دارند. به موازات مطالعه تلمود که عمدتاً یک مطالعه نظری است، مطالعه هالاخای عملی نیز وجود دارد. مطالعه هلاخای معمولاً بخش ثانویه‌ای از برنامه روزانه در یشیوا را اشغال می‌کند (در بسیاری از یشیواهای لیتوانیایی یا صهیونیستی تا نیم ساعت در روز)، اما بسیاری از دانشجویان ترجیح می‌دهند بیشتر وقت خود را به آن اختصاص دهند تا در دانش هلاخای در همه زمینه‌ها تخصص پیدا کنند. رویکردی وجود دارد که معتقد است فرد باید از طریق مطالعه تلمود به یک حکم هلاخای برسد. مطالعه کتب اخلاقی و فلسفه اخلاق و فضائل انسانی یکی دیگر از حوزه‌های تدریس و بحث در یشیواهاست. طبق آموزه‌های خاخام‌ها، یهود فضایل، بخش جدایی‌ناپذیر شخصیت یک دانشجوی یشیوا است. طبق کتبشان، هدف، القای فضایل خوبی مانند فروتنی، ترس از خدا، مهربانی و خیرخواهی، شفقت، ملایمت، قهرمانی، صداقت، خویشتن‌داری و غلبه بر هوس و غیره است. به عنوان مثال، در این راستا بر روی روش ابن میمون که در مقدمه‌اش بر رساله آوورت، از رسیدن به تعادل در فضایل و آنچه که راه طلایی یا راه میانه نامیده می‌شود، گفته شده که در آن باید از افراط و تفریط به میانه اعتدال گریخت، یکی از فصول دروس اخلاق یشیواهاست.

کتاب‌های درسی کلاسیک شامل: وظیفه قلب نوشته ربی باچی، دروازه‌های توبه نوشته ربی یونس، مسیلات یشاریم نوشته رامچال، شمونا پراکیم نوشته رامبام، نامه‌ای از الیاس نوشته ربی الیاهو دسلر و... موارد دیگر می‌شود. برخی معتقد بودند که نفس پرداختن به تورات، حتی مسائل هالاخایی، به دلیل فضیلت آن‌ها، ویژگی‌های فرد را پاک می‌کند. برای همین در یشیواها، زمان مشخصی برای مطالعه کتاب مقدس اختصاص داده می‌شود. یکی از بحث‌ها و سؤالات معروف در یشیواها این است که آیا باید کتاب مقدس را در سطح چشم (خواندن ظاهری و با عقل ذهنی) مطالعه کرد یا در سطح آسمان (شهودی و ادراکی) و سعی می‌شود به سؤالات از قبیل: «آیا باید با افراد کتاب مقدس به عنوان افراد بزرگ اما انسانی رفتار کرد و کتاب مقدس را بر اساس معنای ساده آن مطالعه کرد یا باید با آن‌ها به عنوان کسانی رفتار کرد که اعمالشان همگی مقدس و پاک است و اعمال آن‌ها بر این اساس فهمیده شود؟ آیا مجاز است که تفاسیر بدیع از کتاب مقدس ارائه دهیم، یا اینکه کتاب مقدس باید فقط از چشم حکیمان مطالعه شود؟» در یشیواهای عالی صهیونیسم مذهبی، علاوه بر این مطالعات، مطالعات اندیشه یهودی نیز مورد مطالعه قرار می‌گیرد و همچنین آراء متفکران یهودی قرون اخیر، به ویژه خاخام کوک یا خاخام سولوویچیک بسیار مطالعه می‌شود.

قوانین رایج در دنیای یشیوا

در بیشتر یشیواهای بزرگ امروزی، به ویژه یشیوا لیتوانی، سیستم غالب این است که به مردان جوان تقریباً آزادی کامل داده می‌شود، چیزی که به عنوان «یشیوا بدون رژیم» شناخته می‌شود. درست است که یشیواهایی وجود دارند که در آن‌ها رژیم (خط قرمز، ممنوعیت) وجود دارد، اما سطح «رژیم» از یشیوا به یشیوا متفاوت است. در یشیواهای مخصوص مردان جوان، نظارت معمولاً دقیق است. حتی در یشیواهایی که رژیم ندارند، تعدادی محدودیت اصلی وجود دارد که در اکثر آن‌ها رایج است. از جمله این محدودیت‌ها می‌توان مثلاً به منوعیت داشتن تلفن همراه در محوطه یشیوا اشاره کرد. در عوض، سالن‌های یشیوا خطوط تلفن ثابت پولی یا تلفن‌های عمومی ارائه می‌دهند. حدود سال ۲۰۲۱، پس از بحران کرونا، بسیاری از یشیواها شروع به لغو ممنوعیت داشتن تلفن همراه، به صورت جزئی یا کامل کردند. ممنوعیت آموزش رانندگی و اخذ گواهینامه رانندگی. این اقدام به منظور جلوگیری از سفرها و تفریحات در طول «زمان» انجام می‌شود. جلوگیری از نامزدی تا سنین نسبتاً بالاتر، معمولاً سنین ۲۱-۲۲ سال. این محدودیت در یشیواهای بخش‌های لیتوانیایی و سفاردی پذیرفته شده است، اما در حسیدی‌ها اینطور نیست، جایی که به استثنای چند یشیوا، افراد معمولاً در کلاس دوم-سوم یا حتی کمتر ازدواج می‌کنند. این رسم در یشیواهای لیتوانیایی از یک سنت دیرینه ناشی می‌شود که معتقد است یک مرد جوان باید در یشیوا بنشیند و تا حد امکان بدون حواس‌پرتی درس بخواند. نماز در یشیوا. در بیشتر حلقه‌های یشیوا، نماز در مینیانیم (مکانی مخصوص نماز) غیررسمی مجاز نیست. با این حال، در بیشتر یشیواها می‌توان در خارج از مینیانیم یشیوا نماز خواند، به استثنای چند یشیوا که نماز در مینیانیم یشیوا یک قانون اجباری است.

کتابخانه دانشگاه یشیوا در آمریکا

کلاس تفسیر تلمود در یکی از یشیواهای اسرائیل

دانشگاه یشیوا آمریکا

جلسات تورات خوانی یکی از یشیواهای اورشلیم